

LITERATŪROS RŪŠYS IR ŽANRAI

I Epas – pasakojamoji, įvykius aprašanti eiliuota ir prozinė literatūra. Epo žanrai:

Apybraiža – nedidelis literatūros kūrinys, pagrįstas tikrais įvykiais bei veikėjais.

Apsaka – pasakojamasis grožinės literatūros žanras, tarpinis tarp romano ir apsakymo.

Apsakymas – trumpas grožinės prozos kūrinio žanras; novelės atmaina.

Autobiografija – memuarinis pasakojimas apie save, organizuotas chronologine seka arba probleminiais koncentrais.

Biografija – žmogaus gyvenimo istorija nuo gimimo iki mirties.

Dienoraštis - kasdieniai autoriaus užrašai apie save, aplinką, istorinius įvykius be išankstinio konstrukcijos brėžinio.

Esė - mokslo arba literatūros kritikos rašinys, straipsnis, kuriam būdinga kompozicinis ir stilistinis laisvumas, subjektyvus nagrinėjamo objekto traktavimas.

Herojinis epas (epas siaurąja prasme, epopėja) – plačios apimties kūrinys, dažniausiai eiliuotas, bylojantis legendinių arba istorinių lūžių laikotarpiu.

Memuarai – kūrinys, kuriame autorius pasakoja praeities įvykius, kurių dalyviu ar stebėtoju yra buvęs; atsiminimai.

Novelė – nedidelės apimties prozos kūrinys, kurio veiksmas glaustas, o pradžia ir pabaiga labai išryškinta.

Pasakėčia – trumpas alegoriškas pamokomasis pasakojimas.

Poema – eiliuotas pasakojamasis kūrinys, paprastai siužetinis arba pagrįstas idėjos išgyvenimu.

Romansas – didelės apimties, laisvos struktūros (paprastai prozinis) kūrinys, vaizduojantis asmenybės susidūrimą su socialine istorine aplinka, gamta, atskleidžiantis charakterio raidą ir savimonę.

II Lyrika – kūriniai (paprastai eiliuoti), perteikiantys individo išgyvenimus, įspūdžius, nuotaikas, mintis. Lyrikos žanrai:

Eilėraštis – labiausiai neapibrėžtas, universaliausias lyrikos žanras, dominuojantis nuo romantizmo laikų.

Baladė – trumpas eiliuotas istorinių ar liaudies motyvų kūrinys, vaizduojantis intriguojančius, paslaptinius, dažnai šurpius įvykius, tragiškus žmonių likimus; ypač buvo paplitusi romantizmo literatūroje.

Daina – rašytinės lyrikos žanras, kurio charakteringos žymės – melodinga intonacija, refrenai, atsikartojantys kupletai, kreipinių – atsakymų paralelizmas.

Elegija – rimto turinio, susimastymą reiškiantis kūrinys, kuriame kalbama liūdno prisiminimo ar skundo tonais; kilusi iš laidotuvių raudų.

Idilė (pastoralė, bukolika) – dažniausiai lyrinio monologo forma parašytas kūrinys, tematiniu požiūriu susijęs su piemenų, žemdirbių, žvejų, medžiotojų buitimi.

Odė – iškilmingas, patetiškas eiliuotas kūrinys, kuriame šlovinamas žymus asmuo, svarbus istorinis įvykis, didi filosofinė, etinė ar politinė idėja.

Satyra – hegzametru parašytas laisvo pašnekesio formos, pamokančio ar smerkiančio turinio kūrinys, kuris temos sėmėsi iš visuomenės papročių, politikos ir literatūros.

Sonetas – 14 eilučių eilėraštis, sudarytas iš dviejų ketureilių su dviem rimais ir dviejų trieilė (italų ir prancūzų sonetas) arba iš trejų ketureilių ir vieno dveilė (anglų sonetas).

III Drama – kūriniai, kuriuose vaizduojamieji įvykiai, reiškiniai atsiskleidžia per veikėjų kalbą (dialogus ir monologus) ir kurie paprastai yra skiriami vaidinti teatre. Dramos žanrai:

Drama siaurąja prasme (pjesė) – rimto (bet ne tragiško) konflikto kūrinys, dažniausiai vaizduojantis gyvenamojo meto tikrovę.

Farsas – iš juokaujamų, išdaigiškų buitinių intarpų į misterijas ir iš karnavalinių mugių, liaudies vaidinimų viduramžiais susiformavusi nedidelė pjesė, personažų-kaukių, šiurkštaus, storžieviško humoro, balaganinių triukų priemonėmis vaizduojanti buitį ir papročius.

Komedija – komiškas, skaitytojo ar žiūrovo juoką sukeliančias situacijas bei charakterius vaizduojantis dramatinis kūrinys, kuriame išjuokiami neigiami žmonių bruožai ar ypatybės, o kartais ir visa visuomeninių santykių visuma.

Tragedija – dramos kūrinys, atskleidžiantis aštirus ir neįveikiamus prieštaravimus, gilią visuomeninę prasmę slepiančias stiprių, herojiškų asmenybių kolizijas.

Tragikomedija – naujųjų laikų dramos žanras, kuriame, išlaikydami autonomiją, jungiasi tragedijos ir komedijos elementai.

Vodevilis – linksma, lengvo pramoginio turinio komedija su žaisminga, paradoksalia netikėtos atomazgos fabula, kurioje dialogai paprastai kaitaliojami su muzika, šokiu, kupletais.